

A kortalan Csengey Dénes

Csengey Dénes József Attila-díjas író, közíró, szerkesztő, politikus Szekszárdon született 1953. január 24-én és harminc évvel ezelőtt, 1991. április 8-án Budapesten hunyt el. Életének utolsó és egyben legaktívabb írói és közírói éveit Keszthelyen töltötte, ily módon nem csak a rendszerváltás egyik legfontosabb alakjaként, hanem a pannon kultúra kiemelkedő alkotójaként is emlékezhetünk rá. Életútja a hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországon nem volt példa nélkül való: magyar-történelem szakos tanári diplomájának megszerzése után sokféle munkahelyen dolgozva elsősorban az alkotómunka végzésére készült, hiszen első írásai már korán bekerültek különböző lapokba.

Írt kritikát, esszéket, tanulmányokat (legismertebb gyűjteményes kötete *A kétségbeesés méltósága* címmel 1988-ban jelent meg, regényt (*Találkozások az angyallal*), színpadi műveket, köztük a Cseh Tamással közösen készített és lemezen is megjelent *Mélyrepülés* címűt.

A tragikusan fiatalon, harmincnyolc éves korában elhunyt szerzőt 2020. júniusában a Digitális Irodalmi Akadémia posztumusz tagjává választotta, ennek köszönhetően a Petőfi Irodalmi Múzeum oldalán egyre több írása olvasható digitálisan formában. Írásai évtizedek múltán is aktuálisak, kérdései és válaszai ma is időszerűek. Eltelt harminc év a halála óta és ezalatt az derült ki, hogy Csengey kortalan.

Hagyatékban maradt kéziratok közül két szöveget közlünk fia, Csengey Balázs jóvoltából és engedélyével.

A dalszöveggént íródott versek formájukat és hangulatukat tekintve is leginkább a Cseh Tamással közösen készített *Mélyrepülés* című zenés monodrámához illeszkedne, az egyszemélyes, de a közösségért szót emelő panaszok mintha az abban szereplő főhős, Novák Béla hangján szólnának. Ennek a Nováknak a történet szerint volt egy „kipróbálatlan hangfekvése, amiről próba nélkül is tudta, hogy, „ha azon énekelni kezd, akkor az ország elemelkedik a talajszinttől és ezer méteres magasságba fellebeg”. Ez a személyes felelősség a közösségért és éppen ezért önmagáért a Csengeyre oly jellemző attitűd. Ezért is lett ő a rendszerváltás környéki idők kevés hangja közül az egyik, aki pátoszosság nélkül használhatta a nemzet és a nemzedék kifejezéseket. Azokat képviselte, „akik Európába akarnak végre eljutni, hazatalálni. De épségben. És mindannyian!” – írta 1989 őszén. Arról, hogy ez miként megvalósítható, pedig ezt mondta: „Nem vagyok képzett magyarázója a Szentírásnak, de van egy apokrif elképzelésem arról, hogyan lehet néhány hallal és néhány kenyérral ezreket jóllakatni, hogyan lehet kifogyhatatlanná tenni a laposhasú boroskorsókat. Ketté kell törni a kenyeret, a bort pedig gondosan kétfelé kell tölteni. Ha még mindig több a vacsoravendég, mint az adag, akkor meg kell ismételnünk az osztzkodást. Aztán megint és még egyszer. Nincs olyan kicsiny darab kenyér, amit ne lehetne még egyszer kettétörni. Végül mindenki enni fog.” Ahhoz, hogy a kijelölt célok felé el lehessen indulni fontos, hogy meg legyen határozva a starthely. Hogy honnan is van az indulás. A „ki vagyok? hol vagyok?” állandó kérdése a Bereményi Gézával írt Cseh Tamás daloknak is. A *mibenlét* című versben a válasz: maradékként, szétszakadt családban, betegen, láz idején és Európa szívében, de beteg szívében. És szakadt a kabát és az ing, de nem golyó roncsolta az anyag, az ing könyöke szakadt, mint azoknak, akik túl sokat ültek-álltak asztalra dőlve, könyökölve. Ez van, ez maradt, innen kell, mert muszáj elindulni.

Az Újabb utolsó dalban kárhoztatja az elszalasztott lehetőségeket és keresi az új idők új elindulásait. A szövegben jól azonosíthatóan évtizedek szerepelnek, a minden kísérletet, (új)születést lehetetlenné tévő hetvenes és a nem sokat, de valamit mégis engedő, elérhető eredmények illúzióját keltő, hazugságokat gyártó nyolcvanas. A világ zuhan, a régi veszett

legény pedig súlytalanná válik, tánca csak rángás (kötéllel mozgatott) és hiába tudja, hogy más dallamra és más lépésre volna szükség: legvégül még tánc sem lesz, már beszéd sem lesz, csak egy utolsó rándulás, egy arc rándulása. Ebben a keserű szövegben ezzel együtt sincs teljes lemondás. Csengey egész életművére, különösen a publicisztikai írásaira jellemző, hogy a felismert igazságok, törvényszerűségek kimondása, leírása nála nem öncélú, elemzése mindig egy cselekvési program első lépései, és amikor az 1980-as években arról beszél, hogy mennyi évtizedet pazarolt el az elmúlt nemzedék akkor ezzel azt is mondja, hogy a következőt már nem lehet, nem szabad. „Most már engedjünk hazudni más” – írja, de ez a szöveg, ahogy a Mélyrepülés album, mi több, a teljes Csengey életmű minden betűjével ez ellen az engedés ellen dolgozik. A szöveg szerint, ha a test a helyzet, a körülmények, a valóság hatására zuhan is, a szívben megfeszkelő, bűvó, rejtőző galambnak (a léleknek? a reménynek? a vágynak?) nem lehet nem szállnia.

Csengey Balázs egy nemrég megjelent esszéjében többek között ezt írja apja szellemi örökségéről: „Csengey Dénes félbeszakadt, torzóban maradt pályájának beteljesítésére nincs lehetőség, de a kiadatlan írások publikálásával, megismertetésével legalább tehetünk egy lépést, hogy teljesebb, átfogóbb képet kaphassunk fájdalmasan rövid írói munkásságáról, illetve hogy a róla emlékeinkben fennmaradt, harminc éve halványuló képek kontúrajait újra meghúzzuk, megerősítsük.”

A Pannon Tükör fontos feladatának tekinti, hogy ebből a munkából részt vállaljon.

/NKJ/

BUDAHÁZI TIBOR: Három alak – 2015

